

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

СВІТЛАНА ЧУПАХІНА

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник

Видавець Кушнір Г. М.
м. Івано-Франківськ – 2020

УДК 373-056.26 (073.8)

Ч 92

*Схвалено до друку Науково-методичною радою Педагогічного факультету
ДНУЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 4 від 26 грудня 2019 р.)*

Рецензенти:

Будник Олена Богданівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДНУЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Мартиненко Ірина Володимирівна – доктор психологічних наук, професор кафедри логопедії та логопсихології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Чупахіна Світлана

Ч 92 Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2020 - 96 с.

ISBN 978-966-2343-87-8

УДК 373-056.26 (073.8)

У навчально-методичному посібнику запропоновано розподіл матеріалу навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти», зміст лекційних, семінарських занять з курсу, запитання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, короткий термінологічний словник, додатки.

Видання призначено для викладачів, аспірантів, магістрів, здобувачів педагогічної освіти, які навчаються за освітньою програмою «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна робота», «Спеціальна освіта».

ISBN 978-966-2343-87-8

© Чупахіна С. В., 2020.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
----------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план навчальної дисципліни.....	12
Змістові модулі.....	14
Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів.....	18

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

ТЕМА 1. Поняття «дитина з особливими освітніми потребами». Класифікація порушень розвитку.....	21
---	----

ТЕМА 2. Діти з порушенням аналізаторів. Особливості розвитку дітей з порушеннями аналізаторів.....	23
---	----

ТЕМА 3. Діти з порушенням мовлення. Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень.....	25
--	----

ТЕМА 4. Діти із затримкою психічного розвитку та з порушеннями інтелектуального розвитку.....	26
--	----

ТЕМА 5. Діти з порушеннями опорно-рухового апарата. Особливості розвитку дітей з ДЦП.....	28
--	----

ТЕМА 6. Поняття «ранній дитячий аутизм» та «розлади аутистичного спектру». Причини та клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей з РАС.....	29
--	----

ТЕМА 7. Інклюзивна освіта: сутність, завдання і принципи.....	32
--	----

ТЕМА 8. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних та національних документах і законодавстві.....	34
--	----

ТЕМА 9. Зарубіжний досвід інклюзивної освіти.....	38
--	----

ТЕМА 10. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища.....	40
ТЕМА 11. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.....	42
ТЕМА 12. Технологія використання Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП) в освіті для визначення особливих освітніх потреб дитини. Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища.....	44
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ.....	47
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	50
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	67
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУПНЕ СЛОВО

... Людство переможе раніше чи позніше і незрячість, і глухоту, і недоумство. Однак набагато раніше воно переможе їх в соціальному та педагогічному плані, а ніж в плані медичному і біологічному.

Л. С. Виготський

У сучасному світі зростає кількість людей з різними потребами та особливостями в розвитку, загострюються проблеми їхнього життя і взаємовідносин із суспільством.

Реформи освіти в Україні все більше мають гуманістичну спрямованість. Вагомого значення в означеній умовах набуває навчання осіб з особливими освітніми потребами. За результатами досліджень в останні десятиліття сформувалися стійкі негативні тенденції щодо здоров'я дітей різних вікових груп. Збільшилися можливості діагностування різних форм патології, що, певною мірою, призвело до зростання кількості дітей з інвалідністю. Процес позитивної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в соціум стає важливим етапом їх соціалізації. Незважаючи на інтеграційні процеси в освітній сфері, проблема навчання дітей означеної категорії залишається складною. Пріоритетним напрямком в навчанні дітей з ООП стало впровадження інклюзивної освіти, яка визначається як частина загальної освіти, що передбачає доступність освіти для всіх, пристосування до різних потреб усіх дітей, що забезпечує доступ до освіти дітей з ООП. У комплексі проблем, пов'язаних з професійною освітою, ключовою стає проблема підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти, що забезпечує доступ до освіти дітей з ООП.

Глобальні зміни, які відбуваються у сфері освіти в усьому світі, оновлення системи, модернізація змісту навчання й виховання, потребують систематичного й об'єктивного вивчення міжнародного досвіду розвитку освіти.

Гуманізація освіти ставить перед вітчизняними дослідниками потребу вивчення зарубіжних теорій та моделей надання допомоги дітям і підліткам «особливих категорій», що значно впливає на оновлення системи освіти в Україні.

Вивчення підходів, технологій і методик з урахуванням зарубіжного досвіду слугує удосконаленню системи спеціальної та інклюзивної освіти в нашій країні, створюючи передумови для успішного включення України в світовий освітній простір.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням досліджень, спрямованих на пошук шляхів оновлення та вдосконалення професійної підготовки педагогів. Все це зумовлено модернізацією професійної підготовки майбутніх педагогів у руслі вимог нового державного освітнього стандарту.

Компетентнісний підхід як детермінанта нового освітнього стандарту вимагає переосмислення змісту, методів, способів та засобів професійної підготовки майбутніх педагогів, водночас і технології формування професійно-методичних компетентностей.

Стратегічна мета державної освітньої політики – підвищення доступності якісної освіти, що відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, сучасним потребам суспільства та кожного громадянина, – пов'язана зі створенням такого освітнього середовища, яка забезпечувало б успішну соціалізацію всіх учнів незалежно від їх особливостей розвитку.

Інклюзивна освіта, яка ґрунтується на ідеях інклюзії (включення) дітей з ООП в заклади освіти, передбачає доступне для всіх якісне навчання, виховання, розвиток і задоволення індивідуальних освітніх потреб. Все це зумовлено тим, що в системі спеціальної (корекційної) освіти слабо розвинена соціальна адаптація дитини з ООП в реальному світі – вона знаходиться в ізоляції від соціуму.

З урахуванням успішної шкільної практики зарубіжних країн вирішальним напрямком освіти дітей з ООП стає створення інклюзивної освітньої середовища (ІОС), яке спроможне задовольнити індивідуальні освітні потреби всіх дітей, незалежно від їх матеріальних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи інших умов, має створюватися і для дітей з інвалідністю і для обдарованих, безпритульних, дітей з віддалених районів, що належать до мовних, етнічних чи культурних меншин, а також для дітей, які перебувають у несприятливих умовах або маргінальних груп населення.

Створення інклюзивної освітньої середовища вимагає від фахівців, включених до складу команди психолого-педагогічного супроводу, високого рівня професійної компетентності, вільного володіння професією і орієнтацією в суміжних сферах діяльності, готовності до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Значущість компетентнісно-орієнтованої підготовки фахівця забезпечується наступними педагогічними умовами: суб'єктно-особистісними (задоволенням освітніх і професійно-особистісних потреб дітей, розвитком їх суб'єктно-творчого досвіду зі створення ІОС, проявом суб'єктної активності у виконанні пошуково-дослідницької діяльності з моделювання ІОС та ін.), організаційно-педагогічними (розробкою і реалізацією індивідуальних програм розвитку професійної компетентності, розвитком мотиваційної, операціонально і рефлексивної складових професійної компетентності; побудовою освітнього процесу в логіці проектної діяльності).

Отож актуальність навчальної дисципліни визначається соціальним замовленням суспільства щодо готовності педагогів до діяльності в умовах інклюзивної освіти, оволодіння ними низкою професійних компетентностей та особистісними якостями необхідними для означеного виду роботи.

Перед системою вищої освіти постає завдання підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до постійно мінливих сучасним вимогам освітнього процесу, зорієнтованих на

компетентне вирішення професійних завдань, здатних здійснювати в межах обраної професійної діяльності саморегуляцію і саморозвиток, а так позитивно вмотивовани до педагогічної діяльності.

Поліфундаментальний характер та міждисциплінарність, а також системний підхід у вивченні особливостей потреб людини з порушеннями у розвитку та у вирішенні її проблем в житті й освіті посідає чільне місце у підготовці спеціалістів, спрямовується на реалізацію гарантованих прав людини з ООП на освіту, соціалізацію та й на її життя у сучасному суспільстві загалом.

Мета дисципліни «Основи інклюзивної освіти» – сформулювати у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти професійних компетентностей щодо концептуальних засад інклюзивної освіти, системи її державно-громадського управління; уявлення про особливості розвитку дитини з ООП; розуміння основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання.

Навчальна діяльність здобувачів передбачає:

Знання:

- актуальних проблем соціальної адаптації для дітей з обмеженими функціональними можливостями в умовах інклюзивного закладу освіти;
- особливостей надання соціально-педагогічних послуг;
- особливостей психофізичних порушень дитини та їх нозологій;
- основних проблем родинного виховання дітей з особливими потребами;
- розуміння природи і знання вікових особливостей дітей з різними рівнями розвитку;
- бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням;
- бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на неї в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами;

- інноваційні інтеграційні процеси в сфері діяльності спеціальної та інклюзивної освіти;
- основні закономірності взаємодії людини з ООП в суспільстві.

Уміння:

- складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи;
- здійснювати управління якістю освітнього процесу, керуючись психолого-педагогічними принципами його організації в системі дошкільної освіти та взаємодії з сім'єю;
- розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку;
- керувати процесом розвитку вихованців, стимулювати позитивну самореалізацію в усіх можливих сферах діяльності;
- застосовувати отримані знання в практичній діяльності в умовах інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.
- характеризувати сучасний стан підготовки дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання;
- використовувати інноваційні підходи в корекції навчання дітей з особливими потребами;
- здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, ураховуючи різні освітні потреби учнів з обмеженими можливостями здоров'я;
- забезпечуючи включення їх у загальноосвітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації;
- здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до вихованців з порушеннями психофізичного розвитку;
- формувати готовність дітей з нормотиповим розвитком до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;

- проводити роботу з батьками щодо надання їм інформації щодо осіб з порушенням психофізичного розвитку.

Комунікація:

- будувати партнерську взаємодію та демонструвати гуманну поведінку з різними суб'єктами освітнього процесу закладу освіти;
- толерантно ставитися до думок і позицій інших;
- комунікувати та співпрацювати з представниками різних культур на засадах взаємоповаги й рівноправності;
- залучати батьків, представників культурних національних товариств до спільної роботи з виховання та соціалізації дітей.

Автономність та відповідальність:

- усвідомлювати відповідальність за формування світогляду майбутнього громадянина України;
- критично оцінювати результати власної професійної діяльності, ініціювати і організовувати систематичне навчання і самоосвіту;
- володіти лідерськими якостями, здатністю ініціювати спільну роботу і брати на себе відповідальність за результати роботи команди.

Посібник складається зі вступного слова, двох розділів, програмових вимог до навчальної дисципліни, термінологічного словника, рекомендованої літератури та додатків.

Перший розділ «Структура навчальної дисципліни» містить тематичний план навчальних тем, опис навчальних модулів, систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

У другому розділі «Організаційно-методичний супровід вивчення навчальної дисципліни» укладено тематику семінарських занять, запропоновано питання для обговорення, завдання для самоконтролю та для самостійної роботи.

Контрольні запитання та завдання, дозволяють перевірити результати засвоєння матеріалу. Посібник містить список літератури рекомендованої для самостійного ознайомлення та вивчення здобувачами.

Міждисциплінарні зв'язки: здобувачі вищої освіти, опановуючи означеними знаннями, уміннями і навичками актуалізують знання з курсів «Основи медичних знань», «Основи спеціальної педагогіки», «Психології дитячої», «Педагогіки загальної та дошкільної» і методик роботи з дітьми в ЗДО та ЗЗСО, що сприятиме їхній професійній підготовці.

Навчально-методичний посібник призначено для підготовки майбутніх педагогів, магістрів, аспірантів закладів вищої педагогічної освіти. У запропонованій програмі вміщено теоретичні питання розвитку різних категорій дітей з ООП, інклюзивного навчання та законодавчі документи щодо його організації, а також описано основні аспекти організації інклюзивного навчання у закладах освіти.

РОЗДІЛ І. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опрацювання курсу «Основи інклюзивної освіти» передбачає аудиторні (лекційні, семінарсько-практичні заняття) та самостійну роботу здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, виконання завдань для самоперевірки, контроль (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Тематичний план навчальних тем (денна форми навчання)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1. ДИТИНА З ООП ЯК СУБ'ЄКТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ						
Тема 1. Поняття «дитина з особливими освітніми потребами». Класифікація особливостей розвитку.	14	2	2			10
Тема 2. Діти з порушенням аналізаторів. Особливості розвитку дітей з порушеннями аналізаторів.	14	2	2			10
Тема 3. Діти з затримкою психічного розвитку та з порушеннями інтелектуального розвитку	16	2	4			10
Тема 4. Діти з порушенням мовлення. Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень.	16	2	4			10
Тема 5. Діти з порушеннями опорно-рухового апарата.	14	2	2			10

Тема 6. Поняття «ранній дитячий аутизм». Причини та клініко-психолого-педагогічна.	16	2	4			10
Разом за змістовим модулем 1	90	12	18			60
МОДУЛЬ 2 ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ. ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ						
Тема 7. Інклюзивна освіта: сутність, завдання і принципи.	14	2	2			10
Тема 8. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних та національних документах і законодавстві.	14	2	2			10
Тема 9.Зарубіжний досвід інклюзивної освіти.	14	2	2			10
Тема 10.Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища.	14	2	2			10
Тема 11.Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.	16	2	4			10
Тема 12.Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища.	18	2	6			10
Разом за змістовим модулем 2	90	12	18			60
Усього годин	180	24	36			120

МОДУЛЬ 1.

ДИТИНА З ООП ЯК СУБ'ЄКТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Поняття «дитина з особливими освітніми потребами».

Класифікація особливостей розвитку

Поняття «дитина з ООП» і «діти з обмеженими можливостями». Класифікація порушень розвитку у дітей. Особливості і закономірності порушеного розвитку. Психічний дизонтогенез. Клінічна класифікація типів дизонтогенеза. Класифікація за В.П. Лебединським. Етіологія і патогенез дизонтогенезу.

Тема 2. Діти з порушенням аналізаторів. Особливості розвитку дітей з порушеннями аналізаторів

Діти з порушенням слуху. Причини порушень слуху у дітей. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями слуху. Діти з порушенням зору. Ступені порушення зору у дітей. Особливості розвитку.

Тема 3. Діти із затримкою психічного розвитку та з порушеннями інтелектуального розвитку

Діти з порушенням інтелектуального розвитку. Особливості класифікації дітей з ІП. Поняття «затримки психічного розвитку». Класифікація затримки психічного розвитку.

Тема 4. Діти з порушенням мовлення. Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень

Основні види порушень мовлення у дітей і їх причини. Порушення усного мовлення: порушення фонаційного та структурно-семантичного оформлення. Порушення писемного мовлення: дислексія, дисграфія.

Тема 5. Діти з порушеннями опорно-рухового апарата.

Особливості розвитку дітей з ДЦП

Дитячий церебральний параліч. Причиною виникнення ДЦП. Форми дитячого церебрального паралічу. Особливості розвитку при ДЦП.

Тема 6. Поняття «ранній дитячий аутизм» та «розлади аутистичного спектру». Причини та клініко-психолого-

педагогічна характеристика дітей з РАС

Розлади аутистичного спектру (РАС). Диференціальна діагностика РАС. Прояви РАС. Особливості психофізичного розвитку дітей з РАС.

МОДУЛЬ 2

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ. ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тема 7. Інклюзивна освіта: сутність, завдання і принципи

Сутність і зміст поняття «інклюзивна освіта». Завдання та принципи інклюзивної освіти (ІО). Концепція ІО в документах ЮНЕСКО, дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Тема 8. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних та національних документах і законодавстві

Міжнародні документи ООН у сфері ІО. Законодавство України щодо забезпечення права дітей з ООП на ІО.

Тема 9. Зарубіжний досвід інклюзивної освіти

Шкільна реформа у Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл. Досвід США щодо впровадження ІО: передумови, нормативно-правове забезпечення, мережа закладів. Інтегроване та інклюзивне навчання в Італії. Рівноправність у здобутті освіти в Австрії. Психолого-медико-соціальні центри у Бельгії. Освітня реформа у Голландії. Шведська модель інклюзивної освіти.

Тема 10. Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища

Універсальний дизайн (УД) у сфері освіти. Принципи УД. Особливості застосування УД в ІОС. Облаштування просторово-фізичного ІОС для дітей з ООП. Медіатека та ресурсна кімната.

Тема 11. Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП

Команда психолого-педагогічного супроводу (ППС). Основні завдання та функції команди ППС. Організація роботи команди.

Асистент вихователя (вчителя) як учасник інклюзивного освітнього процесу. Взаємодія усіх учасників команди ППС в інклюзивному освітньому процесі.

Тема 12. Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) дитини з ООП як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії. Технологія розробки ІПР та етапи її виконання. Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів

Поточний, підсумковий.

Педагогічний контроль проводиться з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються: методи усного контролю (опитування), письмового (контрольні роботи, тести). Означені методи сприяють підвищенню мотивації здобувачів-майбутніх фахівців до навчально-пізнавальної діяльності. Відповідно до особливостей фахової підготовки педагогів перевага надається усному опитуванню та тестовому контролю (поточному та підсумковому).

Таблиця 1.5

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії та норми оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів (освітня програма «Дошкільна освіта») з дисципліни «Основи інклюзивної освіти»

Рівні навчальних досягнень	<i>Критерії оцінювання</i>
Початковий	<p>Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».</p> <p>Здобувач усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності на занятті, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в відповідь у тексті лекції</p>
Середній	<p>Здобувач володіє початковими знаннями дисципліни, знає – близько половини навчальною матеріалу, здатний відтворити його відповідно до запитання чи пояснень викладача; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.</p> <p>Здобувач розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу, вміє застосовувати знання під час практичного відтворення за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами.</p>
Достатній	<p>Здобувач правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії та методики, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план роботи, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми.</p> <p>Знання здобувача досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює</p>

	навчальний матеріал, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати матеріал для практичного використання і захистити його положення
Високий	Здобувач володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі методичні аспекти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності: розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ДИТИНА З ООП ЯК СУБ'ЄКТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Семінарське заняття № 1

Поняття «дитина з особливими освітніми потребами». Класифікація особливостей розвитку

Питання для обговорення

1. Поняття «дитина з ООП» і «діти з обмеженими можливостями». Класифікація порушень розвитку у дітей.
2. Особливості і закономірності порушеного розвитку.
3. Психічний дизонтогенез. Клінічна класифікація типів дизонтогенеза. Класифікація за В.П. Лебединським. Етіологія і патогенез дизонтогеній.

Запитання і завдання для самоконтролю.

1. Застосування яких термінів вважається недоцільним в умовах сучасної гуманістичної парадигми розвитку спеціальної педагогіки. Обґрунтуйте.
2. Сформулюйте мету та завдання спеціальної та інклюзивної освіти.
3. Обґрунтуйте сучасні класифікації обмежених можливостей розвитку.
4. Обґрунтуйте визначення поняття «аномалія розвитку», «дитина з особливими потребами», «особливі освітні потреби».
5. Охарактеризуйте причини виникнення порушень розвитку.

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте праці:

- Л.С.Виготський «Основні проблеми дефектології»; «Дефект і компенсація»; «Сліпа дитина»; «Проблеми розвитку психіки».

- Лурія А.Р. «Мозг человека и психические процессы».

2. Обґрунтуйте місце педагогічного впливу на розвиток дитини з особливими освітніми потребами.

3. Проаналізуйте проблеми соціальної адаптації та соціальної реабілітації у педагогічній науці.

4. Що означає поняття «соціалізація дитини з ООП»? У чому відмінність між поняттями «соціалізація дитини», «розвиток особистості», «виховання», «освіта»?

5. Якою є роль сім'ї в соціалізації дитини з ООП?

6. Проаналізуйте психологічні стадії, які проходить сім'я у прийнятті дитини з ООП.

Література:

1. Виготський Л. С. Основні проблеми дефектології. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 4-19.

2. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Изд. «Лань», 2003. 654 с.

3. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

4. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.

5. Лебединський В. В. Розлади психічного розвитку у дітей. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 18-29.

6. Логопедія. Підручник, друге видання. Перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

7. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

9. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

10. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-ге видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 392 с.

11. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 2

Діти з порушенням аналізаторів. Особливості розвитку дітей з порушеннями аналізаторів

Питання для обговорення

1. Діти з порушенням слуху. Причини порушень слуху у дітей. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями слуху.

2. Діти з порушенням зору. Ступені порушення зору у дітей. Особливості розвитку.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять «порушення слуху», «втрата слуху», «залишковий слух».

2. Яким чином, на Вашу думку, порушення слуху впливає на мовлення дитини?

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Опишіть психолого-педагогічну характеристику дітей з порушенням зору.

2. Розгляньте загальні стратегії супроводу для дітей з порушеннями зору в освітньому середовищі закладу.

3. Розгляньте загальні рекомендації щодо навчання і розвитку дітей з порушенням слуху.

Література:

1. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

2. Лебединський В. В. Розлади психічного розвитку у дітей. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 18-29.

3. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

4. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

6. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-ге видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 392 с.

7. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

8. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 3
Діти з порушенням мовлення. Етіологія та класифікація
мовленнєвих порушень

Питання для обговорення

1. Основні види порушень мовлення у дітей і їх причини.
2. Порушення усного мовлення: порушення фонаційного та структурно-семантичного оформлення.
3. Порушення писемного мовлення: дислексія, дисграфія.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Обгрунтуйте, які мовленнєві порушення зустрічаються у дітей?
2. Яким чином, на Вашу думку, впливає порушення мовлення на розвиток дитини?
3. Охарактеризуйте особливості недорозвитку мовлення у дітей.
4. Обгрунтуйте, які саме порушення мовлення ускладнюють навчання і розвиток дитини?

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Що, на Вашу думку, має враховувати педагог під час навчання дитини з порушенням мовлення?
2. Поясніть, у яких випадках педагогу слід рекомендувати батькам консультацію вчителя-логопеда?

Література:

1. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

2. Логопедія. Підручник, друге видання. Перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

3. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

6. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-ге видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 392 с.

7. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

8. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 4

Діти із затримкою психічного розвитку та з порушеннями інтелектуального розвитку

Питання для обговорення

1. Діти з порушенням інтелектуального розвитку (ІП). Особливості класифікації дітей з ІП.
2. Поняття «затримки психічного розвитку». Класифікація затримки психічного розвитку (ЗПР).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття «затримка психічного розвитку». У чому полягає відмінність дитини із ЗПР від дитини з інтелектуальними порушеннями?
2. Розкрийте зміст поняття «інтелектуальні порушення» та охарактеризуйте ступені ІП.
3. Наведіть приклад психолого-педагогічної характеристики дитини з інтелектуальними порушеннями.

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте причини виникнення множинних порушень розвитку, пов'язаних з порушенням інтелектуальної сфери та мовлення.

2. Опишіть психолого-педагогічну характеристику дітей з інтелектуальним порушенням та порушенням мовлення.

3. Назвіть напрямки й перспективи корекційно-розвиткової роботи при поєднанні інтелектуальних та мовленнєвих порушень розвитку.

4. Розгляньте загальні рекомендації щодо навчання і розвитку дітей

з порушеннями інтелектуального розвитку. Порівняйте їх із рекомендаціями для дітей із ЗПР.

Література:

1. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Изд. «Лань», 2003. 654 с.

2. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

3. Лебединський В. В. Розлади психічного розвитку у дітей. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 18-29.

4. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

5. Нечепорчук А. Новий освітній простір: безбар'єрність. Інформаційний посібник., Загальна редакція: Седоченко Алевтина. Режим доступу: www.dfrr/minregion.gov.ua

6. .Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

7. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

8. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

9. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

10. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 5

Діти з порушеннями опорно-рухового апарата. Особливості розвитку дітей з ДЦП

Питання для обговорення

1. Дитячий церебральний параліч. Причиною виникнення ДЦП.
2. Форми дитячого церебрального паралічу.
3. Особливості розвитку дитини при ДЦП.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні види порушень опорно-рухового апарата у дітей.
2. Наведіть загальну характеристику дитячого церебрального параліча.
3. Розкрийте етіопатогенетичні чинники виникнення ДЦП.

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Які, на Вашу думку, особливості психічного розвитку та мовленнєві порушення спостерігаються при різних формах ДЦП?
2. Розгляньте загальні рекомендації щодо навчання і розвитку дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Література:

1. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
2. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.
3. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.
5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
6. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.
7. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 6

Поняття «ранній дитячий аутизм» та «розлади аутистичного спектру». Причини та клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей з РАС.

Питання для обговорення

1. Розлади аутистичного спектру (РАС). Диференціальна діагностика РАС.
2. Прояви РАС.
3. Особливості психофізичного розвитку дітей з РАС.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Данте визначення поняття «розлади аутичного спектру». Які основні характеристики розладу?

2. Назвіть причини РАС.

3. Охарактеризуйте основні клінічні прояви РАС (класифікація груп дітей з РАС за рівнем афективної патології; психолого-педагогічна характеристика груп дітей з РАС з різним ступенем прояву афективної патології).

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Розгляньте загальні рекомендації щодо навчання і розвитку дітей з розладами аутистичного спектра/РАС

2. Охарактеризуйте категорії дітей з особливими освітніми потребами за різними класифікаційними ознаками. Узагальнення подайте у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1.

Класифікація категорій дітей з особливими освітніми потребами [4]

Класифікаційні ознаки	Категорії дітей з ООП
Особливості психофізичного розвитку	Діти, які мають недостатній розвиток: - - Діти, які мають дефіцит розвитку однієї з функцій: - - - - Діти, які мають дефіцит розвитку кількох функцій/різні варіанти сполучень дефіциту функцій і одного з варіантів недостатнього розвитку: - Діти, які мають захворювання: -

Особливості опанування навчальної діяльності	Діти, які мають порушення навчальної діяльності: - Діти, які мають тотальну або парціальну обдарованість: -
Особливості встановлення контактів із соціальним середовищем	Діти, які мають первазивне (наскрізне) порушення розвитку: -
Класифікаційні ознаки	Категорії дітей з ООП
Особливості розвитку внаслідок впливу соціального середовища	Діти, які: - - -

Література:

1. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

2. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

3. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

5. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В.І.Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

6. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. Укладач Скрипник Т., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 56 с.

7. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

8. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО УСТРОЮ. ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ВИЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Семінарське заняття № 7 Інклюзивна освіта: сутність, завдання і принципи.

Питання для обговорення

1. Сутність і зміст поняття «інклюзивна освіта». Завдання та принципи інклюзивної освіти (ІО).
2. Концепція ІО в документах ЮНЕСКО, дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст понять «включення», «сегрегація», «інтеграція», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище».
2. Завдання та принципи інклюзивної освіти.
3. Аналіз концепції ІО в документах ЮНЕСКО, дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).
4. Категорії осіб з ООП відповідно до класифікації ЮНЕСКО.
5. Переваги інклюзивної освіти.

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Наведіть приклади ситуації виключення, сегрегації, інтеграції та інклюзії у навчання дітей з особливими освітніми потребами.

2. Проаналізуйте переваги інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами, їхніх батьків, учителів та суспільства.

3. Розгляньте досвід організації інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти як приклад формування позитивного ставлення учнів та суспільства загалом до осіб з особливими освітніми потребами.

4. Сформулюйте основні деонтологічні вимоги до діяльності педагогічних працівників в інклюзивному класі, спираючись на статті Закону України «Про освіту» та Закону України «Про загальну середню освіту».

Сформулюйте основні причини конфліктів, що виникають в інклюзивній групі/класі. Дотримання яких етичних норм дає можливість їх уникнути?

Література:

1. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.

2. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти. Методичні матеріали. Укладач: Софій Н. З.

3. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

4. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

5. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

6. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації. Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. К.: 2013

7. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. Українсько-

канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2011. 248 с.

8. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

9. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 8

Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародних та національних документах і законодавстві.

Питання для обговорення

1. Міжнародні документи ООН у сфері ІО.
2. Законодавство України щодо забезпечення права дітей з ООП на ІО.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте основні положення міжнародних документів, що регламентують право на інклюзивну освіту. Узагальнення подайте у вигляді таблиці. Висновки обґрунтуйте.

Таблиця 2

Основні положення міжнародних документів, що регламентують право на інклюзивну освіту [8]

	Документи ООН	Основні положення:
1.	Загальна Декларація прав людини (1948)	
2.	Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960)	
3.	Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966)	

4.	Конвенція про права дитини (1989)	
5.	Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993)	
6.	Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006)	
Декларації міжнародних Форумів у сфері освіти		
7.	Всесвітня декларація про освіту для всіх (Джомтьєн, 1990)	
8.	Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (1994)	
9.	Копенгагенська декларація про соціальний розвиток (1995)	
10.	Дакарські рамки дій. Освіта для всіх: виконання наших загальних зобов'язань (2000)	
11.	Інчхонська декларація. Освіта – 2030: забезпечення загальної інклюзивної і справедливої якісної освіти та навчання протягом усього життя (Всесвітній форум з питань освіти (2015)	

2. Проаналізуйте основні результати впровадження національного проекту «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації».

3. Здійсніть порівняльну характеристику міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти. Результати подайте у вигляді таблиці.

4. Окресліть роль Міністерства освіти і науки України у формуванні державної політики у сфері інклюзивної освіти.

5. Проаналізуйте модель партнерських відносин між закладом загальної середньої освіти та іншими закладами задля організації інклюзивного освітнього середовища.

6. Проаналізуйте динаміку чисельності закладів спеціальної освіти та закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням впродовж останніх років на прикладі Вашого регіону.

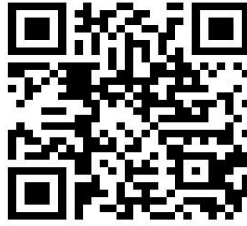
Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №88 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-vikoristannya-subvenciyi-zderzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-nadannya-derzhavnoyi-pidtrimki-osobam-zosoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-2018-roci> (дата звернення: 14.09.2018).

Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №617 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).

Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 14.09.2018).

Комітет з прав осіб з особливими освітніми потребами ООН:
Зауваження загального порядку №4 (2016). Поширення: Загальне. 2
вересня 2016 [Електронний ресурс] Режим доступу:
[http://www.soippo.edu.ua/images/
Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/](http://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/)

Нормативно-правове забезпечення Конвенція ООН про права
осіб з інвалідністю 2016.pdf (дата звернення: 14.09.2018).

Література:

1. Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту. Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с.
2. Казачінер О. С. Інклюзивна освіта в англomовних країнах. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 79 с.
3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.
4. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти. Методичні матеріали. Укладач: Софій Н. З.

5. Нечепорчук А. Новий освітній простір: безбар'єрність. Інформаційний посібник., Загальна редакція: Седоченко Алевтина. Режим доступу: www.dfrr/minregion.gov.ua

6. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

7. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

9. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації. Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. К.: 2013

10. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

11. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 9 **Зарубіжний досвід інклюзивної освіти**

Питання для обговорення

1. Шкільна реформа у Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл.
2. Досвід США щодо впровадження ІО: передумови, нормативно-правове забезпечення, мережа закладів.
3. Інтегроване та інклюзивне навчання в Італії.
4. Рівноправність у здобутті освіти в Австрії.
5. Психолого-медико-соціальні центри у Бельгії.
6. Освітня реформа у Голландії.
7. Шведська модель інклюзивної освіти.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Окресліть перспективні напрями розвитку інклюзивної освіти в Україні, враховуючи зарубіжний досвід США (Закон «Про освіту осіб з ООП» (Individuals with Disabilities Education Improvement Act ((IDEA) 1990)) та країн Європейського Союзу.
2. Який громадський рух став ключовим у розвитку інклюзивної освіти в Італійській Республіці?
3. Яку роль виконують центри спеціальної освіти в Республіці Австрії?
4. Які форми інклюзивної освіти функціонують для дітей з особливими освітніми потребами в Королівстві Бельгії?
5. Назвіть освітні проекти, які впроваджувались для розвитку інклюзивної освіти в Королівстві Нідерланди.
6. Які установи діють у Королівстві Швеції для психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами?
7. У чому особливість розвитку інклюзивної освіти у Федеративній Республіці Німеччини?
8. Які рівні підтримки застосовуються для навчання дітей з особливими освітніми потребами у Фінляндській Республіці?

Література:

1. Казачінер О. С. Інклюзивна освіта в англomовних країнах. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 79 с.
2. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти. Методичні матеріали. Укладач: Софій Н. З.
3. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з ООП: навчально-методичний посібник. м. Рівне, 2016. 141с.
4. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

5. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

6. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

7. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2011. 248 с.

8. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

9. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 10

Універсальний дизайн інклюзивного освітнього середовища

Питання для обговорення

1. Універсальний дизайн (УД) у сфері освіти. Принципи УД.
2. Особливості застосування УД в ІОС.
3. Облаштування просторово-фізичного ІОС для дітей з ООП. Медіатека та ресурсна кімната.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте особливості організація універсального дизайну в інклюзивному освітньому середовищі закладу.
2. Обґрунтуйте поняття «архітектурна доступність закладів освіти», «розумне пристосування в інклюзивному навчанні».
3. Розкрийте зміст понять «медіатека», «ресурсна кімната» як невід’ємні складові інклюзивного освітнього середовища.

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Розгляньте особливості застосування універсального дизайну у сфері освіти. Узагальнення подайте у вигляді таблиці.

Таблиця

Особливості застосування універсального дизайну у сфері освіти [4]

Універсальний дизайн: середовище	Універсальний дизайн: навчання
<i>Засоби доступу/залучення:</i> <i>Переваги:</i> <i>Труднощі:</i>	<i>Засоби доступу/залучення:</i> <i>Переваги:</i> <i>Труднощі:</i>

2. Запропонуйте облаштування ресурсної кімнати для інклюзивного закладу загальної середньої освіти з урахуванням ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд».

2. Підготуйте загальні рекомендації щодо організації просторово-фізичного інклюзивного освітнього середовища для дітей із порушеннями зору, для дітей із порушеннями слуху, для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату та дітей з інтелектуальними порушеннями.

Література:

1. Нечепорчук А. Новий освітній простір: безбар'єрність. Інформаційний посібник., Загальна редакція: Седоченко Алевтина. Режим доступу: www.dfrr/minregion.gov.ua

2. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я.

Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

3. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

5. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації. Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. К.: 2013

6. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

7. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 11

Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП

Питання для обговорення

1. Команда психолого-педагогічного супроводу (ППС). Основні завдання та функції команди ППС.

2. Організація роботи команди.

3. Асистент вихователя (вчителя) як учасник інклюзивного освітнього процесу.

4. Взаємодія усіх учасників команди ППС в інклюзивному освітньому процесі.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Основні завдання та функції команди психолого-педагогічного супроводу.

2. Організаційні засади формування команди психолого-педагогічного супроводу.

3. Асистент учителя як учасник освітнього процесу; асистент дитини як відповідальний за соціальний супровід дитини; батьки як

активні учасники освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту. Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с.
2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с.
3. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.
4. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупасової А.А. Київ, 2011. 235 с.
5. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.
6. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2011. 248 с.
7. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.
8. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

Семінарське заняття № 12

Технологія використання Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП) в освіті для визначення особливих освітніх потреб дитини. Індивідуальна програма розвитку дитини з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища

Питання для обговорення

1. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП). Технологія використання.
2. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) дитини з ООП як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.
2. Технологія розробки ІПР та етапи її виконання.
3. Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма [4].

Можливості	Потреби

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте ключові аспекти Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП).
2. Охарактеризуйте послідовність кроків для вибору класів і кодів Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП).

Орієнтовні завдання для самостійної роботи

1. Заповніть індивідуальну програму розвитку в розділі «Наявний рівень знань та умінь учня», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації

інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15 серпня 2011 року №872.

Підготуйте таку інформацію:

Навчальний предмет _____

Таблиця

Завдання навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети

Література:

1. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту No1/9–675 від 25.09.2012 «Щодо посадових обов’язків асистента вчителя». Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/

2. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

3. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посіб. Київ : Паливода А.В., 2012. 50 с.

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с.

5. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

6. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

7. Чернобой Е. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб. Київ : Паливода А.В., 2012. 32 с.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ
до навчальної дисципліни
«Основи інклюзивної освіти»

для здобувачів першого (бакалаврського рівня) вищої освіти
спеціальності «Дошкільна освіта»

1. Терміни, які вважаються недоцільним в умовах сучасної гуманістичної парадигми розвитку інклюзивної освіти.
2. Мета та завдання інклюзивного навчання.
3. Сучасні класифікації обмежених можливостей людини.
4. Поняття «аномалія розвитку», «дитина з особливими потребами».
5. Причини виникнення порушень розвитку.
6. Педагогічний вплив на розвитку дитини з особливими потребами.
7. Проблеми соціальної адаптації та соціальної реабілітації у інклюзивній освіті.
8. Дефект розвитку та його структура – теорія Л. Виготського.
9. Види дизонтогенезу – класифікація В. Лебединського.
10. Діти з порушенням слуху. Причини порушень слуху у дітей.
11. Психолого-педагогічна характеристика дітей з порушеннями слуху.
12. Діти з порушенням зору. Ступені порушення зору у дітей. Особливості розвитку.
13. Діти з порушенням інтелектуального розвитку. Особливості класифікації дітей з ІП.
14. Поняття «затримки психічного розвитку». Класифікація затримки психічного розвитку.
15. Основні види порушень мовлення у дітей і їх причини.
16. Порушення усного мовлення: порушення фонаційного та структурно-семантичного оформлення.
17. Порушення писемного мовлення: дислексія, дисграфія.

18. Дитячий церебральний параліч. Причиною виникнення ДЦП.
19. Форми дитячого церебрального паралічу. Особливості розвитку при ДЦП.
20. Розлади аутистичного спектру (РАС).
21. Диференціальна діагностика РАС.
22. Прояви РАС.
23. Особливості психофізичного розвитку дітей з РАС.
24. Сутність і зміст поняття «інклюзивна освіта». Завдання та принципи інклюзивної освіти (ІО).
25. Концепція ІО в документах ЮНЕСКО, дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).
26. Міжнародні документи ООН у сфері ІО.
27. Законодавство України щодо забезпечення права дітей з ООП на ІО.
28. Універсальний дизайн (УД) у сфері освіти. Принципи УД.
29. Особливості застосування УД в ІОС. Облаштування просторово-фізичного ІОС для дітей з ООП.
30. Медіатека та ресурсна кімната.
31. Команда психолого-педагогічного супроводу (ППС). Основні завдання та функції команди ППС.
32. Організація роботи команди.
33. Асистент вихователя (вчителя) як учасник інклюзивного освітнього процесу.
34. Взаємодія усіх учасників команди ППС в інклюзивному освітньому процесі.
35. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) дитини з ООП як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.
36. Технологія розробки ІПР та етапи її виконання. Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.
37. Зарубіжний досвід інклюзивної освіти.
38. Система управління інклюзивною освітою.

39. Характеристика мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами.
40. Деонтологія інклюзивної освіти.
41. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами.
42. Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі.
43. Додаткові освітні послуги в інклюзивному освітньому середовищі.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

-А-

Адаптація змінює характер подачі матеріалу, не змінюючи зміст або концептуальну складність навчального завдання

Адаптація освітнього процесу – підхід, що змінює характер навчання, не освітньої програми, підбір методів і засобів навчання відповідно до ООП дитини.

Алалія – відсутність чи недорозвиток мовлення, який спричинено органічним ураженням мовленнєвих зон КГМ внутрішньоутробного періоду чи в ранньому віці.

Анімалотерапія – вид терапії, що використовує тварин та їх образи (малюнки, казкові герої, іграшки тощо).

Ароматерапія – послуга, що орієнтується на вплив запахів на психічний і фізичний стан дитини.

Асистент дитини – працівник, який надає соціальні послуги супроводу під час інклюзивного навчання, його функції можуть виконувати фахівці у сфері надання соціальних послуг, соціальні працівники, один з батьків дитини з ООП чи особи, уповноважені ними, які пройшли спеціальне навчання, що підтверджено відповідним свідоцтвом.

Афазія – повна чи часткова втрата мовлення внаслідок органічного ураження КГМ.

Афонія, дисфонія – відсутність чи порушення голосу.

-Б-

Боязливість – властивість легко піддіватися почуттю страху; пройнятий страхом; боязкість, лякливість. У психології страх – емоційна реакція людини на справжню чи уявну небезпеку. Емоції страху виникають як умовні рефлексії, як механізми саморегуляції організму в навколишньому середовищі; характеризуються депресивними психічними станами, неспокоєм, нервуванням, прагненням вийти з неприємної ситуації; психічний стан страху

характеризується широким діапазоном емоцій – від легкого переляку до жаху; реакція страху виникає у ранньому дитинстві.

Брадилалія – патологічно сповільнений темп мовлення.

Будинок дитини – заклад дошкільної освіти системи охорони здоров'я для медико-соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для дітей з фізичними та/або інтелектуальними порушеннями від народження до трьох (для здорових дітей) та до чотирьох (для хворих дітей) років.

-В-

Вторинні порушення виникають за умови, якщо соціальне оточення дитини не компенсує первинне порушення, а, навпаки, детермінує відхилення в особистісному розвитку.

-Г-

Гігієнічний масаж – активний засіб зміцнення здоров'я та попередження захворювань.

Гуманність і повага до дитини – загальна позитивна внутрішня установка педагога на сприймання дитини, прагнення розуміти її потреби, інтереси, постійне сприяння розвитку як того, що становить основу її загальнолюдської сутності, так і того, що визначає її своєрідність, неповторність, тобто того, завдяки чому дитина стає індивідуальністю [4, с. 3].

-Д-

Деонтологія (від грецького «деонтос» – обов'язок і «логос» – вчення) – розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного (того, що повинно бути), усі форми моральних вимог та їхнє співвідношення.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, що спричинено недостатністю іннервації мовленнєвого апарату.

Дизонтогенез – порушення індивідуального розвитку (онтогенезу).

Дисграфія (аграфія) – часткове (повне) специфічне порушення процесів письма.

Дислалія – порушення звуковимови за нормального стану слуху й збереженої іннервації мовленнєвого апарату.

Дислексія (алексія) – часткове (повне) порушення процесів читання.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) розглядає інклюзивну освіту крізь призму концепції «Школа, дружня до дитини».

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – дифузне органічне порушення центральної нервової системи з ураженням опорно-рухового апарату. Провідним симптомом захворювання є рухові розлади.

Дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» (Закон України «Про освіту»).

Драмотерапія – театральні постановки різної тематики, які позитивно впливають на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу та мислення тощо.

-Е-

Екзогенний – зовнішнього походження; в медицині – те, що зумовлено причинами, які поза межами організму.

Емпатія – це вміння осягати душевний стан, переживання дитини, розуміти її емоційну мову, реагувати на її психологічний стан.

Ендогенний – такий, що виникає через причину, яка знаходиться в організмі.

Ерготерапія – послуга, спрямована на відновлення та підтримку необхідних для повсякденного життя побутових навичок і дій, а також надання допомоги дитині для досягнення нею максимальної самостійності, адаптації середовища.

-З-

Забування – процес пам'яті, який характеризується зменшенням можливості пригадування й відтворення подій, фактів, зменшенні обсягу запам'ятованого. Фізіологічною основою забування (тимчасове чи тривале) є гальмування тимчасових нервових зв'язків.

Заїкання – порушення темпо-ритмічної організації мовлення, зумовлене судомним станом м'язів, мовленнєвого апарату.

ЗПР (затримка психічного розвитку) – граничний стан між нормотиповим розвитком і порушенням розвитку дитини, якому властиві незначні недоліки інтелектуальної та емоційної сфери, які проявляються у зниженні навчально-пізнавальної діяльності та соціальної адаптації загалом.

-І-

Ігротерапія – вплив на розвиток особистості дитини за допомогою гри.

Ізотерапія - застосування засобів образотворчого мистецтва з метою розвитку особисті дитини (підходять усі види художніх матеріалів: малюнок, колаж, аплікація, ліплення, скульптура, готові твори художнього мистецтва).

Інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи.

Індекс інклюзії – добірка практичних матеріалів, спрямованих на планування дій зі створення та розвитку в закладах освіти інклюзивного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Індивідуальна навчальна програма – документ, що визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в освітньому процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з ООП, закріплює перелік

необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків з метою визначення конкретних стратегій і підходів до навчання.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Інклюзивна культура – система цінностей, що забезпечує виникнення у закладі освіти атмосфери доброзичливості, безпеки та прийняття, яка б стимулювала учнів до співпраці і взаємодопомоги.

Інклюзивна політика – побудова чіткої структури цілей і принципів керування освітнім процесом.

Інклюзивна практика – шляхи розвитку того, чого і як навчають і навчаються, на основі інклюзивних цінностей та політики; як інклюзивні цінності впливають на структурування та зміст освітнього процесу.

Інклюзивна школа – заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми і плани, фізичне середовище, методи та форми навчання; використовує існуючі в громаді ресурси; залучає батьків; співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей; створює позитивний клімат в освітньому середовищі.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Інклюзивні принципи – система базових вимог, що забезпечує ефективність інклюзивної освіти.

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) – установа, що створюється з метою забезпечення права дітей з ООП віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної і загальної середньої освіти, в тому

числі у закладах професійної (професійнотехнічної) освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг і забезпечення їхнього системного кваліфікованого супроводу.

Інклюзія (англ. – inclusion) – процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян незалежно від фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей.

Інклюзивна освіта – безперервний процес, спрямований на створення інклюзивного освітнього середовища на основі принципів толерантного ставлення, поваги до індивідуальних особливостей кожного та недопущення дискримінації шляхом адаптації освітнього середовища, психолого-педагогічного процесу, адаптації (модифікації) освітньої програми відповідно до ООП дитини.

Інтеграція – процес влаштування дітей з ООП в існуючі заклади загальної середньої освіти з розумінням того, що діти з ООП зможуть пристосуватися до стандартизованих вимог таких закладів.

-К-

Казкотерапія – вплив на дитину через казку (долає у дітей високий рівень тривожності, різноманітні страхи, агресивність, сприяє адаптації у дитячому колективі). До прийомів роботи з казкою належать: аналіз казок; розповідання казок; переписування казок; постановка казок за допомогою ляльок; малювання за мотивами казки; програвання епізодів казки; складання казок.

Команда ППС – це взаємоузгоджена комплексна діяльність фахівців за участі батьків дитини з ООП, спрямована на створення необхідних умов в освітньому процесі, з метою розвитку особистості дитини, засвоєння нею знань, умінь і навичок, її самореалізації та соціалізації.

Компенсація – в загальнобіологічному розумінні означає одну з форм пристосування організму до умов існування при порушенні певної його матеріальної структури чи функції внаслідок перенесеного захворювання, травми, ушкодження. При цьому відбувається складний процес перебудови функцій.

Корекція зору – послуга, яку спрямовано на розвиток зорового сприймання: підвищення функціональних можливостей зорового аналізатора, формування сенсорної функції розпізнання кольору, розпізнання величини та форми предметів, розвитку аналізуючого спостереження, дотикового сприймання, пам'яті та уваги.

Корекція розвитку – комплекс заходів, спрямованих на розвиток пізнавальної діяльності учня, емоційної сфери, мовлення та особистісного розвитку.

Кольоротерапія – спосіб впливу на психоемоційний стан дитини за допомогою певних кольорів (червоний – може викликати збудження і, навпаки, роздратування. Водночас цей колір позитивно впливає на м'язи і суглоби (йому властивий зігрівальний ефект). Поєднання червоного і білого кольорів використовується для корекції слабкого зору. Помаранчевий – допомагає пережити депресії та негаразди. Жовтий – сприяє поліпшенню інтелектуальної діяльності. Зелений – відповідає за емоційну рівновагу. Поєднання білого і зеленого кольорів використовують для корекції зору і зняття загальної втоми. Блакитний – заспокоює, налаштовує організм на відпочинок. Синій – впливає на кісткову систему і зір тощо).

Кризи – переламні моменти у розвитку дитини, що відділяють один вік від іншого і зумовлюють оновлення внутрішнього світу особистості, визначаючи спрямованість її перспектив (соціальних чи асоціальних).

-Л-

Лікувальна фізкультура – використання основної функції дитячого організму – руху задля розвиток і компенсація порушень фізичного розвитку і моторики, які перешкоджають навчанню дитини з ООП.

Логоритміка – низка вправ, завдань, ігор, що поєднує в собі музику і рухи, музику та слово, музику, слово і рухи.

Логопедичний масаж – це метод активної механічної дії, який впливає на стан м'язів, нервів, кровоносних судин і тканин периферичного мовленнєвого апарату. Це одна з логопедичних методик, яка сприяє розвитку мовлення та позитивно впливає на емоційний стан осіб із мовленнєвими порушеннями.

Лялькотерапія – передбачає процес ідентифікації дитини з улюбленим героєм казки чи з улюбленою іграшкою.

-М-

Масаж – це один з найдавніших та найефективніших лікувальних заходів. Теоретичне обґрунтування необхідності логопедичного масажу у комплексній корекційній роботі відображено у дослідженнях Архіпової О.Ф., Ейдінової Б.Мастюкової Є.М., Правдіної О.В., Семенович К.А.

Масаж в логопедичній роботі використовується задля корекції різних порушень: дислалії (різних її форм), дизартрії (стертій форми), ринології, афазії, заїканні, алалії та при порушеннях голосу. Загалом масаж застосовується в корекційній педагогічній роботі у всіх тих випадках, коли спостерігається порушення тону м'язів.

Медіатека – це сучасна бібліотека, яка оснащена широкою палітрою мультимедійних засобів різного формату поряд із друкованою літературою, яке максимально наближає дитину до використання всього спектра джерел інформації.

Милосердя – один з істотних проявів гуманності, де поєднались два аспекти: духовно-емоційний (переживання чужого болю, як свого) і конкретно-практичний (порив до реальної допомоги).

Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) – класифікація, що забезпечує систематизацію даних про функціонування людини і взаємозв'язок між нею або її станом здоров'я, факторами навколишнього середовища й особистісними факторами.

МКФ-ДП – кваліфікатор, що пропонує концептуальні рамки та єдину стандартизовану термінологічну мову для позначення проблем, включаючи функції і структури організму, обмеження активності й участі, а також фактори навколишнього середовища, що мають важливе значення для дітей і підлітків віком до 18 років.

Модифікація освітніх програм – трансформація характеру викладання навчального матеріалу шляхом зміни освітніх цілей, змісту та/або концептуальної складності навчального завдання для конкретної особи з особливими освітніми потребами, у тому числі шляхом спрощення змісту і скорочення матеріалу, інтеграції двох або більше навчальних предметів.

Модифікації змінюють характер навчання, змінюючи зміст або понятійну сутність освітнього завдання та очікувані результати.

Монтессорі-терапія – вільна робота дитини у спеціально підготовленому середовищі, що забезпечує її потреби в цей момент згідно із «сенситивним періодом» (послуга, заснована на ідеях Марії Монтессорі).

Музикотерапія – розвиток дитини за допомогою музики (напрямки: вокалотерапія (співи), музикотерапія в рухах (танці, хореотерапія, музично-ритмічні ігри), інструментальна (гра на музичних інструментах) тощо).

-Н-

Навчально-реабілітаційний центр – заклад загальної середньої освіти для дітей з ООП, які зумовлені складними порушеннями розвитку.

Неможливість зосередитись – не здатність свідомості спрямовувати, не можливість на певний час концентрувати психічну діяльність на об'єкті з метою його відображення. Причинами тимчасового зниження чи відсутності зосередженості може бути втома, нездужання; стала неможливість зосередитись пов'язана з слабкістю нервової системи, не сформованість вольової та мотиваційної сфери психіки, регулюючої функції свідомості загалом, невміння працювати.

Неслухняність – не бажання піддаватися певній дії, певному впливові.

Неуважність – нестійкість уваги, проявляється в підвищеній реактивності на зовнішні подразники, недостатній зосередженості на об'єкті відображення. Причинами можуть бути втому, сильні емоційні збудження, відсутність належної мотивації до діяльності. Фізіологічною основою неувважності є нестійкість зони оптимального збудження в КГМ та надмірна рухливість нервових процесів.

-О-

Обмеження активності – труднощі, які може мати особа при здійсненні діяльності.

Обмеження участі – проблеми, з якими особа може зіткнутися в життєвих ситуаціях.

Особа з інвалідністю – особа, яка має стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні чи сенсорні порушення, що під час взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їй повній та ефективній участі у житті суспільства на рівні з іншими.

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Особистісно-орієнтоване навчання – навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність.

Особистісно-орієнтоване навчання – навчання, центром якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність.

Органічні порушення – незворотні у функціонуванні органа чи системи порушення, відсутність органа або його частини.

Орієнтування у просторі – послуга, спрямована на формування у дітей з порушеннями зору компенсаторних способів діяльності, яку зорієнтовано на оволодіння у певній послідовності сенсорними, розумовими і практичними операціями, прийомами, діями, що стають основою для формування максимальної самостійності під час руху у відкритому просторі.

Онтогенез – процес індивідуального розвитку організму чи сукупність морфологічних, фізіологічних і біологічних перетворень, яких зазнає організм від зародження до кінця життя.

-II-

Педагогічна деонтологія – наука про професійну поведінку педагогічного працівника, про його обов'язок. Змістом якої є система морально-етичних норм і принципів, необхідних педагогові для виконання своїх професійних обов'язків.

Педагогічна справедливість – неупереджене, об'єктивне ставлення педагога до учнів з ООП, яке ґрунтується на любові та повазі до них, абстраговане від особистісних симпатій чи антипатій.

Педагогічна технологія – в загальному розумінні, системний метод створення, застосування і визначення всього процесу навчання та засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти.

Педагогічний оптимізм щодо дітей з ООП передбачає впевненість у прогресі в розвитку дитини, вірі в її можливості.

Первинні порушення виникають унаслідок порушення функціонування центральної нервової системи, невідповідності розвитку віковій нормі.

Письмо – складний вид діяльності, який супроводжується включенням в діяльність кори головного мозку, органів зору й слуху та м'язів тіла.

Пісочна терапія – відобраення на піску того, що спонтанно виникає впродовж заняття; змішування піску з водою, задля створення горбів, вологих ландшафтів, гір тощо. В процесі використовуються мініатюрні фігури: людей (різних статей), тварин, дерев, будівель, автомобілів тощо задля створення власного світу. Спряє вирішенню внутрішній проблем, успішно корегує дитячу агресію і тривожність, знімаються емоційне напруження, невпевненість і страх.

Поняття інклюзії (англ. inclusion – включення; франц. inclusif – той, хто включає в себе; лат. include – заключаю, включаю) –

означає процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей.

Порушення – втрата чи аномалія психологічної, фізіологічної, анатомічної структури або функції.

Порушення інтелектуального розвитку – виразне, незворотне системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок органічного дифузного пошкодження кори головного мозку.

Портфоліо – спеціально спланована й організована індивідуальна добірка матеріалів та документів, яка демонструє зусилля, динаміку та досягнення особи у різних сферах життєдіяльності.

Праксис – автоматизоване виконання завчених рухів.

Працетерапія – цілеспрямоване створення продукту праці або виконання робочого завдання через трудові рухи.

Психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові заняття (послуги) – діяльність, яку спрямовано на підвищення процесів розвитку і соціалізації дитини з ООП, що проводиться педагогічними працівниками закладів освіти, ІРЦ чи іншими фахівцями задля максимально можливого розвитку особистості та подальшої інтеграції в суспільство.

Психолого-педагогічний супровід (ПШС) – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена ІПР.

Психогімнастика – заняття, які включають вправи, етюди, ігри, спрямовані на формування у дітей різних психічних функцій (уваги, пам'яті, моторики), на навчання елементів саморозслаблення та розвиток уміння виражати різноманітні емоційні стани.

-Р-

РАС (розлади аутистичного спектра) – один з розладів психологічного розвитку. Симптоми, які його характеризують, є: розуміння мовлення; розвиток прив'язаності; відсутність суспільних

контактів; функціональної чи символічної гри. У дітей з РАС можуть спостерігатися інтелектуальні порушення, проблеми з концентрацією уваги, чуттєва над/недовразливість, а також знижена мотивація до взаємодії.

Реабілітація – процес включення людини з порушеннями в розвитку і поведінки в типове соціальне середовище, в суспільно корисну діяльність та взаємодію з однолітками.

Ресурсна кімната – спеціально створений комфортний простір для організації процесу навчання дітей з ООП на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання.

Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти – структурний підрозділ закладу післядипломної педагогічної освіти, основним завданням якого є методичне й аналітичне забезпечення діяльності ІРЦ.

Рефлексотерапія – метод впливу на біологічно активні точки – натискування пальцями.

Розвиток дитини з ООП – взаємопов'язаний процес безперервних кількісних і якісних змін у біологічній, психічній, соціальній і духовній (моральній) сферах, ключовими чинниками яких є процес навчання та виховання.

Розвиток мовлення – послуга, яку спрямовано на подолання чи послаблення порушень усного і писемного мовлення, розвиток аудіювання, навичок читання та письма.

Розвиток людини – процес становлення та формування особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, важливим серед яких є цілеспрямоване виховання та навчання.

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій та адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з ООП конституційного права на освіту на рівні з іншими особами.

Розвиток слухового, зорового, тактильного сприймання мовлення і формування вимови – послуга, спрямована на подолання труднощів у розвитку дитини з порушеннями слуху.

Основне завдання розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання – формування вмінь і навичок сприймати мовленнєвий матеріал на слухо-зоровій основі. Завдання формування вимови: формування фонетично виразної, чіткої вимови; дотримання словесного і логічного наголосу, інтонації, темпу, неподільності, правил орфоєпії.

Розщелини – це порушення складної етіології, тобто мультифакторні, які проявляються у не зрощуванні твердого чи м'якого піднебіння чи губи (раніше такі порушення називалися «вовча паща» та «заяча губа»).

Ринолалія – порушення тембру голосу й звуковимови, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовленнєвого апарату.

Ритміка – система рухових вправ, побудованих на поєднанні рухів і музики, як засіб розвитку психомоторної, емоційної та фізичної сфер.

-С-

Сегрегація – ситуація, у якій діти з ООП отримують освіту у відокремлених закладах, пристосованих до різних або до певного виду порушень дітей, в ізоляції від інших дітей.

Сензитивні періоди – періоди підвищеної чутливості до певних впливів, що створює сприятливі умови для формування у людини певних психічних властивостей і видів поведінки.

Сенсорні порушення – порушення зорових (слабозорість, незрячість) і слухових (туговухість, повна втрата слуху) функцій, які забезпечують дитині чуттєве відображення та її взаємодію з довкіллям.

Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) – це неврологічний розлад, який супроводжується поведінковими проявами у вигляді відсутності уваги, вміння концентруватися та самоконтролю. СДУГ зустрічається у 3-5% дітей шкільного віку.

Соціалізація особистості є специфічною формою набуття нею тих суспільних цінностей, що існують у всіх сферах суспільного життя.

Спеціальна школа – заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.

Сором’язливість – стан відчувати незручність, бентежність, ніяковість; відчувати сором (сором – почуття сильного збентеження). У психології сором – почуття, що виникає в результаті усвідомлення людиною невідповідності своїх дій та вчинків тим нормам, яких вона повинна дотримуватись у житті.

Соціально-побутове орієнтування – передбачає комплекс занять з практичної підготовки дітей з ООП до самостійного життя, формування знань, умінь, пов’язаних з власною поведінкою у різних життєвих ситуаціях, вироблення навичок спілкування з близькими людьми, оволодіння життєво-важливими побутовими вміннями і навичками.

Соціалізація – становлення особистості людини з ООП в процесі оволодіння елементами соціальної культури та суспільними ціннісними орієнтирами.

-Т-

Тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення.

Технології навчання – галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання і використання їх в освітній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, які припускають їх оцінювання (за визначенням ЮНЕСКО).

Толерантність включає терпимість, стійкість до стресу, невизначеності, конфліктів, поведінкових відхилень, агресивної поведінки, до порушення норм і меж.

-У-

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм і послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм і послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Упертість – негативна особливість поведінки, прояв неслухняності. Інколи зумовлена мотивом самоутвердження, виникає за відсутності нормальних умов для діяльності та задоволення природних потреб.

Уранопластика – операція на піднебінні, яка проводять до 6 років. Інколи цілковите усунення наслідків розщелини піднебіння може тривати й до 7-14 років.

-Ф-

Фототерапія – створення та/або сприймання образів, які доповнюються обговоренням і творчою діяльністю (малювання, колаж, інсталяція готових знімків, виготовлення з фотографій і подальша гра з ними, сценічна вистава тощо).

Функціональні порушення – порушення функцій органа або загальних функцій всього організму без порушення тканини органа.

-Х-

Хейлопластика – оперативне лікування розщелини губи. Операцію планують у віці від 10 днів до 1 року, залежно від величини розщелини та стану дитини.

Хореографічна терапія – вираження через різні види танцю почуттів, емоцій, думок; зниження м'язового напруження, розвитку соціальних навичок.

-Р-

Picture Exchange Communication System (PECS) – форма допоміжної у альтернативної комунікації (система обміну картинками). Використовується як допоміжний засіб для комунікації у дітей з РАС та іншими порушеннями.

-Т-

ТЕАССН (Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children) – комплексна програма допомоги дітям з РАС, у якій заняття проводяться за 9-тьма функціональними сферами поведінки: сприймання, імітація, велика моторика, дрібна моторика, координація очей і рук, пізнавальна діяльність, мовлення, самообслуговування, соціальні стосунки (програма започаткована Е. Шоплером у 1966 році в США).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Список літератури

Основна

1. Виготський Л. С. Основні проблеми дефектології. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 4-19.

2. Выготский Л. С. Основы дефектологии. СПб.: Изд. «Лань», 2003. 654 с.

3. Дмитренко К. А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі. К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос. Х. : ВГ «Основа», 2018. 120 с.

4. Інклюзивний ресурсний центр: досвід проекту. Під заг. ред. Софій Н. З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 76 с.

5. Казачінер О. С. Інклюзивна освіта в англomовних країнах. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 79 с.

6. Колупаєва А.А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с. Режим доступу: <https://interactive.ranok.com.ua/course/navchalno-metodichn-posbniki-rekomendovano-mon-ykrani/navchalno-metodichniyi-posbnik-navchannya-dteyi-z-osoblivimi-osvtnmi-potrebami-v-nklyuzivnomu-seredovishc-avt-kolypava-a-a-taranchenko-o-m>

7. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ : Педагогічна думка, 2009. 520 с.

8. Лебединський В. В. Розлади психічного розвитку у дітей. Спеціальна психологія. Тексти. Ч. І. Кам'янець-Подільський, 1999. С. 18-29.

9. Логопедія. Підручник, друге видання. Перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 672 с.

10. Міжнародні документи зі сфери інклюзивної освіти. Методичні матеріали. Укладач: Софій Н. З.

11. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з ООП: навчально-методичний посібник. м. Рівне, 2016. 141с.

12. Настольная книга педагога-дефектолога / Серия «Сердце отдаю детям» Ростов н/Д: «Феникс», 2005. 576с.

13. Нечепорчук А. Новий освітній простір: безбар'єрність. Інформаційний посібник., Загальна редакція: Седоченко Алевтина. Режим доступу: www.dfrf/minregion.gov.ua

14. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ : 2018. 252 с. Режим доступу: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/posibniki/Inclusive study Sep17.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/posibniki/Inclusive_study_Sep17.pdf)

15. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України; [Редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)] За заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 68-77.

16. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. За заг. ред. док. пед. наук, проф. Колупаєвої А.А. Київ, 2011. 235 с.

17. Працюємо разом: дитина з особливими потребами в школі. Довідник для батьків. Досвід Канади : посіб. Київ : Паливода А.В., 2012. 50 с.

18. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна» , 2019. 300с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>

19. Сварник М. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації. Інклюзивна освіта. Збірник матеріалів проекту. К.: 2013

20. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) За заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2011. 248 с.

21. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник. За редакцією академіка В. І. Боднаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.

22. Тарасун В. В. Логодидактика. Навчальний посібник. 2-ге видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2011. 392 с.

23. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. Укладач Скрипник Т., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 56 с.

24. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Марія Швед. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.

25. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2 е, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2019. 264 с.

26. Чернобой Е. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб. Київ : Паливода А. В., 2012. 32 с.

27. Loreman T. A Canada-Ukraine collaborative initiative for introducing inclusive education for children with disabilities in Ukraine: participant perspectives. T. Loreman, D. McGhie-Richmond, A. Kolopayvea, O. Tarenchenko, D. Mazin, C. Crocker, R. Petryshyn. School Effectiveness and School Improvement, 2016. Vol. 27. No. 1. P. 24-44. Loreman T.A Canadian collaboration on inclusive education: reflections on a six-year partnership [Electronic resource]. Retrieved from: <http://revistas.unilasalle.edu.br /index.php/desenvolve/article/view/1884> (дата звернення: 14.09.2018).

Додаткова

Наукові праці Синьова Віктора Миколайовича

1. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції. К., 2009. 112 с.

2. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник для вищих закладів освіти. Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ, 2007. Ч. 1. 238 с.

3. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник для вищих закладів освіти. Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ, 2007. Ч. 2. 160 с.

4. Основи дефектології : навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів. В. М. Синьов, Г. М. Коберник. К. : Вища школа, 1994. 143 с.

5. Основи корекційної педагогіки для педагогічних спеціальностей вищих закладів освіти: напрям підготовки 0101 Педагогічна освіта: навчальна програма для вищих закладів освіти. МОН України. Ін-т інноваційних технологій змісту освіти, НПУ імені М. П. Драгоманова. К. : НПУ, 2006. 16 с.

6. Основи спеціальної дидактики : посібник. І. Г. Єременко, Н. М. Стадненко, І. С. Моргуліс, В. М. Синьов [та ін.] ; за ред. І. Г. Єременка. 2-ге вид., перероб. К. : Рад. школа, 1986. 201 с.

7. Основи пенітенціарної педагогіки та психології : посібник за заг. ред. В. М. Синьова. Біла Церква, 2003. 101 с.

8. Психологія розумово відсталості дитини : підручник. В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Рохліна; МОН України. К. : Знання, 2008. 359 с.

9. Професійне спілкування пенітенціарного персоналу. В. С. Медведєв, В. М. Синьов, С. І. Скоков. К., 2003. 51 с.

10. Розумова відсталість як педагогічна проблема : навчальний посібник. Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ, 2007. 118 с.

11. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / укл. : Андрієнко В. І., Бондар В. І., ... Гроза Е. П., ... Синьов В. М. [та ін.] ; за ред. В. І. Бондаря. Луганськ : Альма матер, 2003. 436 с.

Інтернет ресурс, електронні книги:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №88 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-vikoristannya-subvenciyi-z-derzhavnogo-byudzhetu-miscevim-byudzheta-na-nadannya-derzhavnoy-pidtrimki-osobam-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-2018-roci> (дата звернення: 14.09.2018).

2. Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №617 [Електронний

ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).

3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 14.09.2018).

4. Комітет з прав осіб з особливими освітніми потребами ООН : Зауваження загального порядку №4 (2016). Поширення: Загальне. 2 вересня 2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.soippo.edu.ua/images/Мобільна_сторінка/Інклюзивна_освіта/Нормативноправове_забезпечення/Конвенція_ООН_про_права_осіб_з_інвалідністю_2016.pdf (дата звернення: 14.09.2018).

5. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174 (дата звернення: 14.09.2018).

6. Конституція України від 17.09.1991 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-09/page> (дата звернення: 14.09.2018).

7. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 14.09.2018).

8. Концепція розвитку інклюзивної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2010 №912 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 14.09.2018).

9. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток від 01.01.1995 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_505 (дата звернення: 14.09.2018).

10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 14.09.2018).

11. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 №2628-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 14.09.2018).

12. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 №651-XIV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 14.09.2018).

13. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).

14. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 №872 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).

15. Про затвердження порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 №88 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.09.2018).

16. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 №609 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-prokomandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v->

zakladizagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 14.09.2018).

17. Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 №414 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18> (дата звернення: 14.09.2018).

18. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 рр. та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 №526-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-p> (дата звернення: 14.09.2018).

19. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.09.2018).

20. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 14.09.2018).

21. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 №103/98 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14.09.2018).

22. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 №1841-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення: 14.09.2018).

23. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради УРСР від 27.02.1991 №789-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. №13. Ст. 145.

24. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 №1767-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. №9. Ст. 77.

25. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення: 14.09.2018).

26. Серія видань «Концептуалізація інклюзивної освіти та її контекстуалізація в рамках Місії ЮНІСЕФ. Технічний путівник. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). 2014.

27. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20.12.1993 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://npu.edu.ua!/ebook/book_____/html/D/ikpp_kpp_Sozhialno-pravovuy_zahust_ditey/100.html (дата звернення: 14.09.2018).

30. UNESCO. Guidelines for inclusion: Ensuring access to education for all [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.unesdoc.unesco.org> (дата звернення: 14.09.2018).

31. UNESCO. The flagship on education for all and the rights of persons with disabilities: Toward inclusion [Electronic resource]. Retrieved from: <http://www.unesco.org> (дата звернення: 14.09.2018).

32. Про внесення змін у додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 №1096 «Про встановлення розміру доплати за окремі види педагогічної діяльності»: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 №72 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2018> (дата звернення: 14.09.2018).

33. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 №1205: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 №90 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10> (дата звернення: 14.09.2018).

34. Про затвердження перекладу Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.05.2018 №981 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://medprosvita.com.ua/nakaz-moz-ukrayini-vid-23-05-2018-981-pro-zatverdzhennya/> (дата звернення: 14.09.2018).

35. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 №930 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10> (дата звернення: 14.09.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаткові освітні послуги відповідно до особливих освітніх потреб дитини

Категорії бенефіціарів	Додаткові освітні послуги
Діти з порушеннями інтелектуального розвитку	
Діти із затримкою психічного розвитку	
Діти з порушеннями слуху	
Діти з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, дисграфією	
Діти з порушеннями зору	
Діти з порушеннями опорно-рухового апарату	
Діти з емоційними (афективними) розладами і порушеннями в поведінці	
Діти з труднощами в навчанні, не обумовленими обмеженими можливостями	

Завдання для самостійної роботи

Ознайомитись з орієнтовною схемою спостереження за поведінкою дитини дошкільного віку (Л.Шипіциної). Розглянути, за якими проявами можна виявити різні порушення поведінки.

Орієнтовна схема спостереження за поведінкою дитини

П.І.Б. дитини _____ Вік _____ Дата заповнення _____

Заповнив: _____

Підкресліть порушення поведінки, які часто зустрічаються у дитини, додайте ті, які не вказані в переліку

Характер порушень поведінки	Конкретні прояви порушень поведінки
Агресивність	<p>Фізична: ламає іграшки, рве книжки, штовхає однолітків, б'ється, кусається, плюється</p> <p>Прихована: щипає інших, говорить образливі слова, коли не чують дорослі</p> <p>Вербальна: лається, говорить образливі або нецензурні слова</p> <p>У вигляді погрози: замахується, однак не б'є, лякає інших</p> <p>В міміці: стискає губи, червоніє, блідне, стискає кулаки</p> <p>Як реакція на обмеження: опирається при спробах утримати від агресивних дій, перешкода стимулює агресивну поведінку</p> <p>Спрямована на себе: кусає, щипає себе, просить стукнути себе ще раз</p>
Запальність	<p>У фізичних діях: несподівано для всіх кидає іграшки, може розірвати книжку, плюнути</p> <p>У мовленні: може несподівано грубо відповісти, сказати нецензурне слово</p>
Негативізм	<p>У фізичних діях: робить все навпаки, важко включається в спільну гру</p> <p>Відмови: відмовляється навіть від цікавої діяльності</p> <p>Вербальний: часто говорить «не хочу», «не буду», «ні»</p>
Демонстративність	<p>У рухах: повертається спиною, перебільшує рухи</p> <p>Як орієнтація на власний стан та поведінку: прагне привернути до себе увагу, спостерігає за реакцією оточуючих</p>

Образливість (емоційна нестійкість)	Як реакція на перешкоду: ображається коли програє в грі В міміці: невдоволений вираз обличчя, плаче Реакція на оцінку іншим: хворобливо реагує на зауваження, на підвищений тон голосу
Конфліктність	Активна чи реактивна: провокує конфлікт або відповідає конфліктно на конфліктні дії інших Внаслідок егоцентризму: не враховує бажань та інтересів однолітків Як недостатність досвіду: спільної діяльності, взаємовідносин Внаслідок труднощів переключення: не уступає іграшок
Емоційне відсторонення	Відцентровані тенденції: коли всі діти разом, прагне до самотності Емоційне захоплення діяльністю: відразу іде до іграшок, зайнятий чимось і не помічає оточуючих У мовленні: не використовує мовлення як засіб спілкування, в розмові не звертається до співрозмовника Псевдоглухота: не виконує прохання, яке чує і розуміє, не реагує на перехід зі звичайного мовлення на шепіт
Пустотливість	Як реакція на зауваження: реагує сміхом на зауваження дорослого; схвалення чи осуд мало впливають на поведінку У фізичних діях та міміці: пустує, передражняє рухи
Нерішучість	У соціальних стосунках: уникає ситуації усного опитування; не відповідає, хоча знає відповідь; відмовляється від провідних ролей в іграх У мовленні: використовує слова «не знаю», «може бути», «важко сказати»; не відповідає У фізичних діях: боїться стрибнути з підвищення тощо Як реакція на новизну: загальмованість, зменшена варіативність поведінки в ситуаціях новизни
Страхи	Конкретні: страх гучних звуків, собак, темряви тощо Реакція на новизну: боїться входити в нове приміщення Соціальні: страх нових людей, публічного виступу, самотності
Тривога	В міміці: блукаючий, відсторонений погляд В рухах: несподівано здригається, обережно ходить У стосунках з іншими: спить разом з батьками, прагне бути ближче до дорослого
Скутість	В рухах: моторна скутість У мовленні: затинається в мовленні Реакція на новизну: незграбний у новій ситуації
Загальмова- ність	В пізнавальній активності: не знає, чим зайнятися У зоровому сприйманні: бездіяльно дивиться на всі боки У мовленні: говорить дуже тихо

	Час реакції: темп дій уповільнений, при виконанні дій за сигналом затримується
Егоцентричність	Як відношення до себе: вважає, що всі іграшки, цукерки – для нього У взаємостосунках: нав'язує свою гру чи бажання іншим дітям У мовленні: часто використовує займенник «Я»
Уникання розумових зусиль	В умовах вільної діяльності: обирає найпростіші заняття На заняттях: швидко втомлюється від доступних завдань
Дефіцит уваги	Низька зосередженість: відволікається на заняттях Порушення взаємодії з дорослим: потребує повторення завдань, сполучення словесних інструкцій з показом
Рухова розгальмованість (гіперактивність)	У плануванні діяльності: поспіхом планує власні дії У фізичних діях: швидкий темп, багато зайвих рухів, не дочікується умовного сигналу тощо Невміння стримувати активність: встає на занятті, коли всі сидять Тривалість оволодіння собою: швидко збуджується і повільно заспокоюється від шумної гри
Мовленнєва розгальмованість	Голосне мовлення: говорить надто голосно Темп мовлення: говорить швидко, захлинаючись У соціальних стосунках: розмовляє на занятті, незважаючи на зауваження дорослого тощо
Нерозуміння словесних інструкцій	Складних: при виконанні словесної інструкції плутає послідовність дій або пропускає дій Простих: орієнтується на взірєць або на поведінку дорослих, а не на пояснення завдання
Схильність до застрягання	В рухах: малює елементи, що багаторазово повторюються У стосунках: нав'язливий у спілкуванні, привертає до себе увагу, повторює одне і те ж прохання У мовленні: багаторазово повторює одну фразу На почуттях та емоціях: застряє на образі тощо Труднощі переключення: важко переключитись на іншу діяльність
Зниження працездатності	Розумової: швидко втомлюється від завдання, що потребує розумової активності, від читання книжки Фізичної: швидко втомлюється на прогулянці, на занятті, працездатність коливається впродовж дня

2. Розробити схему спостереження, спрямованого на виявлення наступних порушень поведінки у дітей дошкільного віку:

- а) порушення уваги і працездатності;
- б) загальмованість;

в) нерішучість.

Запропонуйте бальну шкалу для оцінки рівня вираженості цих порушень. Які ситуації педагог може змоделювати для уточнення результатів спостереження?

Завдання для самостійної роботи

Опираючись на знання та наукові дослідження укладіть таблицю за наступної формою:

Клінічна форма ДЦП	Рухові розлади	Розлади мовлення	Стан інтелекту
Спастична диплегія			
Подвійна геміплегія			
Гіперкінетична форма			
Геміпаретична форма			
Атоніко-астатична форма			

2. Проаналізувати вікову динаміку рухових розладів при кожній клінічній формі ДЦП.

3. Охарактеризуйте легкий, середній та важкий ступені порушення при різних клінічних формах ДЦП.

Завдання для самостійної роботи

Складіть порівняльну характеристику РАС та інших патологічних станів, що мають подібні клінічні прояви, представте її у вигляді таблиці:

Назва порушення	Стани, подібні до РАС	Відмінності від РАС
Сенсорні вади (порушення зору, слуху)		
Розумова відсталість		
Шизофренія		
Важкі розлади мовлення		
Замкнутість		

3. Ознайомитись з порядком проведення діагностичного обстеження дитини з РАС.

Завдання для самостійної роботи

1. На основі аналізу досліджень і лекційного матеріалу складіть порівняльну характеристику дітей з РАС з урахуванням ступеня важкості афективної патології.

Показники				
Особливості спілкування				
Ступінь афективної дезадаптації				
Психічна регуляція				
Моторний розвиток				
Особливості сприймання				
Інтелектуальний розвиток				
Розвиток мовлення				

2. Ознайомитись з особливостями раннього розвитку та характерними поведінковими реакціями під час обстеження дітей з РАС, які можуть бути використані для діагностики їх стану.

3. Розгляньте основні завдання корекційно-розвиткової роботи з різними групами дітей з РАС.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 15 серпня 2011 р. № 872 м. Київ

Про затвердження

Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 Кабінет Міністрів України постановляє:

Затвердити Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, що додається.

Прем'єр-міністр України М. Азаров Інд. 70

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872

ПОРЯДОК організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах

1. Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі.

2. Освітні послуги надаються дітям з особливими освітніми потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

3. Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з порушеннями фізичного, інтелектуального та психічного розвитку) у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для:

Абзац перший пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору.

*Абзац другий пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ
№ 588 від 09.08.2017 р.*

забезпечення необхідними навчально-методичними і науково-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання; облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного – для проведення корекційно-розвиткових занять; забезпечення відповідними педагогічними працівниками.

*Абзац п'ятий пункту 3 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ
№ 588 від 09.08.2017 р.*

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

Пункт 4 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

5. Власник загальноосвітнього навчального закладу виділяє в установленому порядку кошти для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень таких закладів дітей з особливими освітніми потребами, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяє провадженню інноваційної діяльності, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення таких дітей до місця навчання та додому. Власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання.

6. У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками. Діяльність працівників психологічної служби (практичних психологів, соціальних педагогів) координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети.

7. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

8. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить: одна-три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо; не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

Пункт 8 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

9. Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими МОН для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальними підручниками.

Пункт 9 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

10. Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

Абзац перший пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

Абзац другий пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складається з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної

діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

11. Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. Корекційно-розвиткова робота – комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних особливостей учня.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального – 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два-шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами.

Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з додатком, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи. В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміка розвитку, адаптація навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації. Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Пункт 12 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р.

13. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені психолого-медико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема: три-п'ять годин – для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями; 9 п'ять-вісім годин – для дітей сліпих, глухих, з важкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо). Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття проводяться з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учня.

Пункт 13 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017 р. 14.

Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробленні та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Освітні та соціальні потреби дітей зі складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

Пункт 14 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Пункт 14 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

15. Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

Абзац перший пункту 15 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р.

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою.

16. Державна підсумкова атестація дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію.

17. Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхніх інтересів, схильностей, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я. Позашкільна робота з дітьми з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах.

Додаток до Порядку

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

Порядок доповнено додатком згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 р. <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-n?lang=en>

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

1. Період виконання _____

2. Загальні відомості про учня:

прізвище, ім'я, по батькові _____

дата народження _____

повне найменування загальноосвітнього навчального закладу, в якому навчається учень
_____

рік навчання _____

3. Відомості про особливості розвитку учня (особливі освітні потреби, стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивну, емоційно-вольову сферу, навчальну діяльність)

Порядковий номер	Дата	Короткий зміст	Джерело інформації

4. Найвищий рівень знань і вмінь учня

Потенційні можливості	Потреби

5. Додаткові освітні та соціальні потреби учня (додаткова підтримка асистента вчителя, супровід соціальним працівником, робота з вчителем-дефектологом, вчителем-логопедом тощо)

Так (вказати потреби)

Ні

6. Психолого-педагогічна допомога, що надається під час проведення у позаурочний час корекційно-розвиткових занять

Найменування заняття	Фахівець, який проводить заняття	Місце проведення заняття	Дата проведення заняття	Періодичність

7. Характеристика учня

Сфера розвитку	Стисла характеристика	Заплановані дії	Очікувані результати/уміння
Емоційно-вольова			
Фізична			
Когнітивна			
Мовленнєва			
Соціальна			

8. Навчальні предмети (у разі, коли потенційні можливості учня не дають змоги засвоїти навчальну програму, що призводить до необхідності розроблення адаптованої або модифікованої програми)

Порядковий номер	Навчальний предмет	Програма	
		адаптована	модифікована

Звільнення від вивчення окремих навчальних предметів

Так (вказати предмет (предмети))

Ні

9. Адаптація (необхідне підкреслити)

Пристосування середовища: доступність, інтенсивність освітлення, зменшення рівня шуму в класі, приміщення для усамітнення, інше _____

Психолого-педагогічна адаптація: збільшення часу на виконання завдань, чергування видів діяльності, виконання завдань за зразком, вид та частота релаксації, використання засобів концентрації уваги, інше _____

Адаптація навчального матеріалу: адаптація навчальних посібників, наочних матеріалів, картки-підказки, використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів, інше _____

Необхідне спеціальне обладнання

Так (вказати обладнання)

Ні

10. Індивідуальний навчальний план

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма розробляються відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік предметів та кількість годин для їх вивчення.

Навчальний предмет

Цілі навчання	Зміст	Педагогічні технології, спрямовані на досягнення мети	Оцінювання знань, які засвоїв учень за рік/півріччя

11. Джерела інформації в процесі розроблення індивідуальної програми розвитку:

- висновок психолого-медико-педагогічної консультації
  - попередня індивідуальна програма розвитку
  - батьки/опікуни
  - учень
  - інші
-

12. Члени групи з розроблення індивідуальної програми розвитку

Прізвище, ім'я, по батькові	Найменування посади	Підпис

13. Узгодження індивідуальної програми розвитку з:

1) батьками/законними представниками:

прізвище, ім'я, по батькові батьків/законних представників

_____

підпис _____ дата _____

2) учнем у разі, коли йому виповнилося 16 і більше років

підпис _____ дата _____

14. План консультування батьків/законних представників у процесі розроблення/виконання індивідуальної програми розвитку

Дата	Мета	Відповідальні особи

15. Моніторинг стану розвитку учня та його навчальних досягнень

Сфери розвитку/ навчальні предмети	Строк проведення моніторингу			
	протягом першого півріччя навчального року	після закінчення першого півріччя навчального року	протягом другого півріччя навчального року	після закінчення навчального року

_____

(найменування посади директора
загальноосвітнього навчального закладу)

_____

(підпис)

_____

(ініціали, прізвище)

_____ 20__ р.

{Порядок доповнено додатком згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

Навчально-методичне видання

*Схвалено до друку Науково-методичною радою Педагогічного факультету
ДНУЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 4 від 26 грудня 2019 р.)*

ЧУПАХІНА Світлана Василівна

Основи інклюзивної освіти

Навчально-методичний посібник

Віддруковано з готового макету замовника

Підписано до друку 10.03.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 5,4.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 81.
Наклад 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua